

збалансовує грані художнього герметизму й продуктивної естетичної моделі, відкритої для нових інтерпретацій.

Література

1. Габермас Юрген. Філософський дискурс модерну. Пер. В. Купліна. Київ: Четверта хвиля, 2001. 424 с.
2. Ортега-і-Гассет Х. Дегуманізація мистецтва. *Всесвіт*, 1992. № 3-4. С. 144-166.
3. Eliot T. S. Selected Prose. London: Faber and Faber, 1975. 398 p.
4. Habermas Jurgen. The Philosophical Discourse of Modernity. Twelve Lectures. Massachusetts: The MIT Press Cambridge, 1985. 465 p.
5. T. S. Eliot: the modernist in history. Ed. by Ronald Bush. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1991. 210 p.

ТОПОС МІСТА У РОМАНІ ІВАНА ФРАНКА «ЛЕЛЬ І ПОЛЕЛЬ»

Вікторія Барабаш,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, viktoria.lukash4@gmail.com

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор Ольга Куца

Твір І. Франка «Лель і Полель» сучасні дослідники вважають прикладом урбаністичного психологічного роману. Місто постає у ньому окремим самостійним персонажем, який виступає «агресором», нівечить душу людини інтригами й підступами. Загалом місто постає прірвою, яка поглинає особистість. З іншого боку, саме місто відкриває безліч можливостей для самореалізації людини, відкриває для неї перспективи. Таким містом змальований близький і рідний для автора роману Львів.

Загалом топос міста – це його предметно-силова даність, відтворена у тексті сукупність міських реалій, окреслених і локалізованих у певних часово-просторових межах. Предметна даність міста – це майже завжди упорядкований простір. Топос міста – це ті його предметно-сміслові ознаки та характеристики,

які, з одного боку, виступають як відображення реальних топографічних ознак міста, а з іншого, у процесі їх образного відображення, художньо трансформуються в картину міста як цілісність: як упорядкований простір з його вулицями, будинками, мешканцями, маршрутами їх пересування, географічним ландшафтом, природними краєвидами тощо. Відповідно до сучасних інтерпретацій поняття «міський топос» вживаємо у значенні предметно-сислової даності міста, що є певним чином упорядкованим простором, який має бути деталізованим.

Загалом Львів – один із найчастіше, найбільш об'ємно і різнопланово зображуваних міських топосів у творчості І. Франка. Репрезентуючи різні грані суспільного життя – освітню, культурно-розважальну, адміністративну, професійну, злочинну, революційну, – львівський топос став центральним місцем перебігу сюжетних колізій романів письменника. Він є своєрідним лакмусовим папірцем, для кожної людини, яка у ньому опиняється. І герої роману «Лель і Полель» – тут не виняток.

У творі «Лель і Полель» Іван Франко описує долю двох близнюків Владка та Начка, які залишилися без батьків і мусили якось існувати в цьому світі. Вже на початку твору прочитуємо, що хлопці заробляють собі на життя грабуванням городів. Коли їх ловить господар городу, вони вириваються, поранивши чоловіка. Тут же перед нами постає сцена обговорення вчинку близнюків сусідами. «У всьому винне те прокляте місто! – такий висновок селян. Для них місто – правдиве пекло, де чорти плодяться. У місті зосереджується вся голота. Ця голота потім «розлазиться» і жити людям «не дає». Автор уже на початку роману ілюструє вороже ставлення селян до міста. Далі він розгортає цю думку: ненависть селян до міщан відзивалася гучною луною серед усієї громади, і довго ще важкою хмарою над головами громадян стояли прокляття та нарікання на місто. Чіткішою своєї позиції стосовно міста автор не ословив.

У наступних епізодах Франко відтворює картину гармонії дитини і природи, особливо коли хлопці відпочивають у лісі. Але дорогою до Львова на близнюків знаходить погане передчуття. Недобрі думки мучили їх, чим ближче

вони підходили до Львова. У їхньому єстві змагалися почуття неспокою, якоїсь тривоги. Немов чорна хмара, вагітна громами і градом, насичувала повітря і викликала незвичайне напруження і тремтіння, жахливого страху перед містом. Брати не намагалися з'ясувати причину цього незвичайного і неприємного стану. Все-таки на дні дитячих душ кублилося темне почуття вини. Подібні описи засвідчували, що на дітей місто наводило страх. Але це був страх не перед Львовом, а перед тим, що саме тут, у місті, їм доведеться відповісти за свій вчинок. Іван Франко детально змальовує пейзажі цього міста. Хлопці вийшли на вершину гори, під їхніми ногами увесь Львів півмісяцем розсипався по долині: невеликий левик на міській ратуші блищав і палав в останніх променях сонця. Блакитнуватий туман стелився понад містом і зливався вдалині з темною зеленню лісу на Високому замку. Мальовничий опис контрастує з людьми, які ловлять малолітніх злодіїв і кидають до в'язниці. Саме агресія вулиці привела близнюків до в'язниці – центру ексцентричного міського простору. «Вуличні обірванці» – то перші «кандидати» до тюрем і лікарень. Вулиці міста наче звужуються, утворюють павутиння, в яке легко потрапити й від якого практично неможливо звільнитися.

Далі автор знайомить нас з батьками близнюків й одночасно показує нам повсталий Львів: з Високого замку гриміли гармати, ратушу і театр обсипали бомби, які викликали вогненний пожар. Від ринку сунула товпа. Цим описом автор підкреслює, що тепер головну роль у долі натовпу відіграє саме місто, де знаходилася основна маса людей.

Ось ще одна картина рецепції міста: брати, притулившись один до одного, стояли в кутку під стіною поблідлі й налякані. Їхні серця стискалися від тривоги уже тут, на перших кроках у цей новий і такий відмінний жахливий світ, який проковтнув їх, як вони думали, безповоротно, наче якась страшна потвора проковтнула свою жертву. Перебуваючи в тюрмі, хлопці знайомляться з дідом Туманом і пізнають усю несправедливість, яка панує у суспільстві.

Вони клянуться помираючому дідові в тому, що коли виростуть, то будуть допомагати бідним людям. На них очікує і відповідна допомога – скарб старого в'язня. Використавши гроші, брати надіялись піднятися з міського «дна». Так і сталося: Владко вивчився на адвоката й захищав простих робітників у суді, а Начко заснував свою газету, де жорстоко засуджував панство. Для своєї діяльності хлопці обрали саме Львів.

Поява Регіни привела до загибелі братів. Дівчина також постала жертвою обставин, оскільки нею маніпулював граф Адольф, щоб прибрати зі шляху ненависних братів. Сама ж Регіна є чистою, але вона ненавидить Львів, бо для неї він уособлює осередок зла. Пізніше вона скаже Владкові, що хоче іти звідсіль. Не хоче бачити більше цього ненависного Львова. На неї автор і «покладає» роль продовження справи Владка і Начка Калиновичів. Регіна успадкувала їх маєток та їхні думки. У скромній глухій закутині, гірському селі, живе вона, віддана господарській праці й вихованню єдиного сина, який колись має продовжити розпочату справу.

Як впливає з ідейного змісту роману Івана Франка, саме син Владка та Регіни зможе відродити добру справу батька. Романна колізія виразно засвідчує позицію автора: дитину краще виховувати в селі. Сільська стріха – це для неї «рідна стріха», сільські діти – товариші дитячих забав, справжньої першої науки, першої фізичної праці. Виховання природою сприятиме розумінню потреб народу. Але щоб захищати цей народ, треба йти до міста – саме там знаходяться установи, які покликані відстоювати права і свободи для народу.

Таким чином, «Лель і Полель» – це цілком новаторська в українській романістиці структура, у якій в широкому спектрі проблем займає вагоме місце топос міста. У цьому топосі майстерно поєднуються соціальна та любовна сфери життя героїв, вдало інкрустовані національні, політичні та культурні проблеми. Топос міста увиразнює психічне буття персонажів, драматизм подій та спосіб вирішення основного конфлікту.